

Տ. ՂԵԻՈՆԴ Ա. ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Սիմնի ներկայ թիւը մամուլին յանձնուած, և տպագրութիւնը մօտ էր արդէն լրանալու, երբ հեռագիրը երէկ (26 զեկտ.) բերաւ մեզի սարսռազդեցիկ գոյժը թէ Ա. մերիկահայոց Առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ Արքեպս. Դուրեան երկու օր առաջ, կիրակի, սպաննուած է նիւ Եօրքի եկեղեցիին մէջ, պաշտամունքի միջոցին (*):

Մանրամասնութիւնք կը պակսին անշուշտ տակաւին. և մենք ի դուր միամտութիւնը ցանկացինք ունենալ գիշեր մը և ցերեկ մը տկնկալելու թէ յաջորդ հեռագիր մը կրնար հասնիլ հերքելու համար սոսկալի լուրը. և սակայն կը զգանք այլ ևս թէ կը գտնուինք արդէն ցաւացին և ահաբեկու իրականութեան մը առջև, ողբալու համար կտրուալը բազում առաւելութիւններով զարգարուած ընտիր Հովիւի մը, որ զանազան պատահութիւններով և պաշտօնաւարութիւններով արժեցուցած էր ցարդ ինքզինքը, և որ, վստահ էինք թէ լայնագոյնս ստացուած փորձառութիւններու շնորհիւ պիտի կարենար հետզհետէ հանդիսանալ Հայ եկեղեցւոյ ամենէն մեծարժէք գէմքերէն մին:

Բառ չունինք յայտնելու համար հոս մեր զայրոյթն ու զգուսնքը անորակելի այս եղեռնին համար. ու կը յայտարարենք անվերապահօրէն թէ ինչ որ ալ ըսել կարելի ըլլար ինպատու և նոյն իսկ ընդդէմ այն կեցուածքին և ընթացքին, զորս ի յայտ բերու անիկա իր այս վերջին պաշտօնաւարին մէջ տանէ մը ի վեր մանաւանդ չըդթայակերծուած կուսակցական խնդ և խեղ ծայրայեղութեանց մէջտեղ, ինքզինքը մարդ զգացող և փոքր ինչ խելք ու խիղճ ունեցող որ և է մարդկային էակի զգացման և դատումին առջև չի կրնար բնաւ արդարանալ այս ոճիրը, որ ահաւելի է պարզապէս:

Մեծ է կորուստը, զոր վայրագօրէն դործուած այս եղբայրասպան արարքը կը պատճառէ Ազգին ու եկեղեցիին. պատուական ընտանիքի զաւակ, ընդունակ, պատրաստուած, ամէն տեղ իր հօտէն և օտարներէն լայնօրէն սիրուած և յարգուած, իր անձով և գործունէութեամբ առ հասարակ գնահատուած, կեանքի ամենէն հասուն և ժիր տարիքին մէջ՝ ապագայի յոյսերով ալի, խօսքի և գրչի տէր, տպաւորիչ և պատկառելի եկեղեցական մըն է որ իրմով կ'անհետանայ՝ իրեն նմաններուն դեռ այնքան կարօտ մեր ազգային կեանքի ծոցէն:

Բայց աւելի քան այդ կորուստը, անհունապէս մեծ և զարհուրելի է կորանքը, զոր ամէնքս ազգովին կ'ունենանք սահմակեցնող այդ իրողութեան առջև: — Քրիստոնէական քաղաքակրթութեան ամենէն պայծառ մէկ աշխարհին մէջ, որուն ժողովուրդը և կառավարութիւնը մեր ցեղին և անոր գծախտութիւններուն հանդէպ ամենէն աւելի կարեկցութիւն և մեր ճակատագրին նկատմամբ ամենէն աւելի մարդասիրութիւն ցուցնողներէն են եղած վաղուց, ինչպէս հայ մը կամ հայեր սիրտ կ'ընեն, Աստուծոյ Տան մէջ և աստուածային պաշտամունքի միջոցին դաշոյն բարձրացնել սպաննելու համար մարդ մը, չըսելու համար իրենց ազգակից մը և իրենց հոգեւոր Հովիւը: Հին հեթանոսութեան մէջ մահապարտը յաճախ ճիգ կ'ընէր մեհեան ապաստանելու, զի հասարակաց զգացումը կեանքը անրոնաբարելի կը նկատէր հոն. իսկ մեր մէջ, Աւետարանի վրայ և Քրիստոնէութեան անունով երդուող ազգի մը մէջ, կը գտնուին ահա մարդիկ, որոնք ոճրագաւ նենգամտութեամբ ներս կը մտնեն Աստուծոյ տաճարէն, աստուածային սեղանին առջև մարդասպանութեան սրբապղծութիւնը գործելու համար:

Ի՞նչ հոգիով ասկէ վերջ Հայ մը կրնայ նայիլ Ամերիկացիի մը աչքին մէջ, բայց ի՞նչ երեսով մանաւանդ Հայեր այսուհետեւ պիտի կրնան խօսքն ընել օտարներէ իրենց վրայ դործուած խժոժութեանց . . .

Բայց ո՞վ, վերջապէս, ազգին անուան վրայէն պիտի ջնջէ սրբէ մեր ձեռքով անոր ճակտին դրուած այս նախատինքն ու դատակնիքը... կայնացած եղբօր մը ձեռ-

(*) Այս գրուածքը տպարան յանձնուած և շարուած էր արդէն. երբ Ամերիկայի Կեղր. Վարչութեան տնօրէնապետ Տ. Մամրէթ Ծ. Վարդապետէ ընդունեցինք մահազդ հեռագիր մը, որմէ անհուն կսկիծով կ'իմանանք թէ հէք Սրբազանը սպաննուած է պատարագած միջոցին:

քով զարնուած Սերենիերու կամ «Տաճարին ու սեղանին առջեւ սպանուած» նոր ոմն Զաքարիայի այս արիւնը արգեօք . . . իցիւ, բիրտ անգամ իցիւ . . .

Ո՛վ սակայն պիտի կարենայ տալ մեզի յոյսի դոյշն նշոյլ մը թէ այնքան անպարտօրէն հեղուած այս արիւնը պիտի կարենայ իջնել իրրեւ ցօղ քաղցրութեան ի վերայ կատաղի ունաց կիրքերու, որոնք չեն դադրիր ո՛հա դեռ մորկիւէ այս չարաբաստիկ ազգին կեանքը. ո՛վ պիտի համարձակի թեթեւ երաշխիք մը ներշնչել ամէն օր նահատակուող այս եկեղեցիին՝ թէ իր արժանաւոր պաշտօնեաներուն մէկուն չարազէտ մահը կարենայ թերեւ լինել առիթ և պատճառ որ մարդիկ սիրտ ունենան անդրադառնալու ողորմելի այն կացութեան, որուն մատնուած է Հայութիւնը, իր ներքին եղբայրասպանութիւններովը նշաւակ դառնալով արար աշխարհի այսպանքին և նոզկանքին . . .

Աստուծոյ է միայն գիտելի . . .

Մենք երկիւղած սիրով կը խոնարհինք՝ ամէն բանէ առաջ Հայ եկեղեցւոյ գաղափարին և Մայր Աթոռոյ սկզբունքին համար զոհուած իսկապէս անձնուէր պաշտօնակցի մը անուան և յիշատակին առջեւ, եւ ազօթելով իր յաւէրժական հոնգստեանը համար կը պաշտօնինք իր հոգեոյն հայցել Ամենակալէն՝ այցելել տառապած այս ազգին ու ժողովուրդին կեանքին ու բախտին:

Կ Ե Ն Ս Ս Փ Ր Ա Կ Ա Ն Ն Օ Թ Ե Ր

Ծնած է Կ. Պոլիս, իսկիւտաք, 1881ին. աւագանի անունն էր Գառնիկ, Հայրն էր երկաթագործ, բարի Հայ մը, մայրը՝ առաքինի տիկին մը, որ ողջ է դեռ, և է հօրաքրոջ դուստր հոգեւոյն Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Դուրեանի. այդ պատճառաւ Դուրեան կոչուեցաւ իրենց ընտանիքը, հաւանութեամբ բուն Դուրեանց: Նախնական ուսումը ստացած էր Մկիւտարու թաղային վարժարանաց մէջ, և յետոյ, քանի մը տարիներ, Քերպէրեան վարժարանի մէջ: Դպրեւանք ընդունուեցաւ 1898 ին, Տ. Եղիշէ Սրբաղանի փոխ-վանահայրութեան ատեն. և յառաջացած տարիքին և ուսումնական վիճակին համար դասակից եղաւ չորս տարիներէ ի վեր արգէն դպրոցական ընթացք բոլորող քարկաւագաց դասարանին, որուն անդամներէն էին Կ. Պոլսոյ այժմեան Տ. Մեսրոպ Ս. Պատրիարքը, և Սահակ Ստապալեան, Երուանդ Փէրտաճեան (այժմ եպօ.), Արտաւազդ, Կորիւն վրդ.ներ, և որոնց վրայ հետզհետէ աւելցան, Գաբրիէլ և Գր. Պալաքեան վրդ.ներ (այժմ եպիսկօ.) և Եղիշէ վրդ. Խաչերեան: Սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ 1899 ին, արեղայ՝ 1901 ին, վարդապետութեան գաւազան ընդունեց նոյն տարին՝ միշտ հոգ. Տ. Եղիշէ Սրբաղան Դուրեանէ. 1908 ին ծայրագոյնութիւն ընդունեց հոգ. Իվ. Բրեւան Ս. Պատրիարքէ. եպիսկոպոսութիւն՝ 1913 ին, հոգ. Տ. Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէ, և արքեպիսկոպոսութիւն՝ ներկայ Ս. Հայրապետէն Ամենայն Հայոց՝ 1933ին — Արմաշու Դպրեւանոց ընթացքը աւարտելէ անմիջապէս վերջ փոխադրուեցաւ Կ. Պոլիս, և Ազգ. Պատրիարքարանի մէջ անձնական գիււանի և կրօն. փողովոյ քարտուղար եղաւ հոգ. Օրմանեան Սրբաղանի օրով. ապա անգամ եղաւ Կրօնական Ժողովոյ, ինչպէս յետոյ ևս քանիցս, նոյն ատեն տարիներով վարելով Գատրգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցւոյ քարոզչութիւնը: Երկար ատեն վարեց նաեւ պատրիարքական փոխանորդի պաշտօն՝ Օրմանեան, Իվ. Բրեւան, Դուրեան և Արշարունի Պատրիարքներու օրով: Յետոյ առաջնորդ ընտրուեցաւ Ազգիանուպոլսոյ, ուր կը գտնուէր Պալքանեան պատերազմի ատեն, երբ քաղաքը պաշարման ձգնաժամ անցուց. յետոյ, կարճ միջոց մը Կ. Պոլիս մնալէ վերջ առաջնորդ ընտրուեցաւ Զմիւռնիոյ, երբ քաղաքը յոյն տիրապետութեան ներքեւ էր. հոն գտնուեցաւ քէմալական գրաւումի տառնը, և վերջին աղէտքի օրերուն գրեթէ հրաշքով չօղոպրելով աներկեան մահէ՝ անցաւ Աթէնք, ուր մնաց ատեն մը. ապա կանչուեցաւ Հոգեւոր Հովիւ Մանէսթիքի, ուսկից ի վերջոյ մեկնեցաւ Ամբրիկա, առաջնորդ ընտրուած ըլլալով տեղւոյն Երեսփ. Ժողովէն — Բաջ քարոզիչ էր: Յաճախ ծածկանուէրով դրած է նաեւ ազգ. թերթներու մէջ՝ եկեղեցական և հասարակագիտական նիւթերու վրայ: Զմիւռնիա եղած ատեն փորձեց հրատարակել կրօնաթիւրթ մը, որ սակայն կարճատեւ եղաւ: Հրատարակած է «Մկրտութեան Խորհուրդը» տետրակ մը, որ Դպրեւանքի իր շրջանաւարտութեան քէզն էր, «Զօրս աւետարաններու ծագումը եւ վաւերականութիւնը» տետրակ մը, և վեց հատոր քարոզչներ որոնք լաւ ընդունելութիւն գտան: Գրած է նաեւ «Ս. Գրոց Բնապատմութիւնը», մեծ մասամբ «Լոյս» կրօնաթիւրթի մէջ: Ունէր դեռ քանի մը անտիպ գրուածքներ, աւելի քարոզարգրութեան վերաբերեալ: Ունէր դեռ ձայն, արքեւի հասակ, շնորհալի կերպարանք, կենցաղազէտ բարք և կրօնաւորական լրջութիւն:

Proprietor — His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor — Father Karekine Bulbulian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.